

UDK 81-342

“INGLIZ VA O’ZBEK TILLARI LINGVISTIKASIDA JARGONLAR VA ULARNING YOSHLAR O’RTASIDA QO’LLANISHI”

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14262376>

Ilmiy rahbar: **Bekmurodova Firuzabonu Normurodovna**

AIFU filologiya kafedrasi katta o'qituvchisi, PhD

Aliyeva Shaxnoza Adxamjon qizi

1-kurs magistranti

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti

Toshkent, O'zbekiston, aliyevashaxnoza2002@mail.com

Annotatsiya. Siz ham kundalik hayotingizda jargon so'zlarni ishlatganmisiz? Ehtimol, siz suhbatingizda zamonaviy va samimiy muloqotga kirishish “gapni qotirib tashlading”, yoki “chopib ketdi” kabi iboralardan foydalanasiz. Ayniqsa yoshlar o'rtasida juda ham urf ga aylanib bormoqda. Slang (jargon) boshqalar bilan muloqot qilishning qiziqarli va norasmiy usuli bo'lishi mumkin bo'lsa-da, uning kamchiliklari ham bor. Jargonga juda ko'p tayanish, boshqalarga nima deyotganingizni tushunishni qiyinlashtirishi mumkin, ayniqsa ular bir xil atamalar va iboralar bilan tanish bo'lmasa. Bundan tashqari, ba'zi odamlar jargondan haddan tashqari foydalanishni ma'lum kontekstlarda noprofessional yoki hurmatsizlik deb hisoblashlari mumkin.

Kalit so'zlar: jargonlar, leksika, til evolyutsiyasi, ijtimoiy aloqa, soqqa, sirpanmoq.

“JARGONS IN ENGLISH AND UZBEKI LINGUISTICS AND THEIR USE AMONG YOUNG PEOPLE”

Scientific supervisor: **Bekmurodova Firuzabanu Normurodovna**

Senior lecturer of AIFU Department of Philology, PhD

Aliyeva Shaxnoza Adxamjon qizi

The 1st-year master's student in Linguistics

University of Exact and Social Sciences

Tashkent, Uzbekistan, aliyevashaxnoza2002@mail.com

Abstract. Have you ever used slang words in your daily life? Perhaps you use phrases like “gapni qotirib tashlading”, or “chopib ketdi” to get into a modern and

friendly conversation. It is becoming a tradition especially among young people. Although slang can be a fun and informal way to communicate with others, it also has its drawbacks. Relying too much on jargon can make it difficult for others to understand what you are saying, especially if they are not familiar with the same terms and expressions. Additionally, some people may consider excessive use of slang unprofessional or disrespectful in certain contexts.

Keywords: *slangs, vocabulary, language evolution, social communication, "soqqa", "sirpanmoq"*

KIRISH

Jargon (fransuzcha: jargon- *safsata*) —ma'lum bir guruhning o'ziga oid so'z, Biron ijtimoiy yoki professional guruhga xos faqat ularning o'zi tushunadigan va adabiy tildan farq qiladigan so'z va iboralar. [O'zME: 2000,74b]

Aniqroq aytadigan bo'lsak, biror ijtimoiy guruhning o'ziga xos leksikasi, fonetikasi va grammatikasi bilan umum so'zlashuv tili va mahalliy dialektlardan farq qiladigan tili. Jargon muayyan ijtimoiy muhitda yuzaga keladi va shular manfaatiga xizmat qiladi (talabalar, harbiy xizmatchilar, turli kasb, mashg'ulot egalari orasidagi Jargon). Bunday Jargonlarni kuchli rivojlangan va aniq terminlarga ega biror kasb tili bilan aralashtirmaslik lozim. Jargon ham leksik, ham uslubiy jihatdan turli-tuman, tezda o'zgaruvchan, barqaror bo'lmaydi. Masalan, yoshlar orasida "ketdim" o'rnida "sirpandim", "pul" o'rnida "soqqa", "dollar" o'rnida "ko'ki"; va hokazo Jargonlar uchraydi. Jargon badiiy ijodda asar qahramoni xususiyati, tabiatini ochib berish uchun xizmat qiladi. [Anvarova M.: 2019,104b]

Jargonlar turli tillarda so'zlashuvchi xalqlar vakillarining bir-birlari bilan aloqa qilishida yoki turli xalq vakillari yig'iladigan joylar (maye, chegara, portlar)da ham paydo bo'ladi. Jargonlar qaysi ijtimoiy guruh orasida yuzaga kelgan bo'lsa, deyarli faqat shu guruh vakillari uchun tushunarli bo'ladi, shu toifadagilarning vaziyat, sharoit taqozasiga ko'ra boshqalardan yashirin tutiladigan maqsadlariga xizmat qiladi Jargon - bu adabiy tilning faqat ma'lum bir guruhdagi so'zlashuvchi odamlarga tushunarli shaklda takrorlanishi. Bu ob'ektlar, harakatlar va ta'riflarning klassik ta'riflari uchun normativ bo'lmagan, tan olinmagan sinonimlardir. Jamiyatning har bir ijtimoiy bo'linmasining jarangli so'zlari jargon deb ataladigan, tushunilmaganlar tushuna olmaydigan muloqot tilini tashkil qiladi.

Kelib chiqishi va farqlari "Jargon" so'zi V. Dahl ("Tirik buyuk rus tilining izohli lug'ati") ga ko'ra, fransuz jargonidan kelib chiqqan. Uning adabiy til me'yorlaridan farqlari:

- Maxsus lug'at va frazeologiya.
- Yorqin rangli, ifodali burilishlar.

- Devoriy shakllardan maksimal foydalanish.
- O'z fonetik tizimlarining yo'qligi.
- Grammatika qoidalariga rioya qilmaslik.

Bugungi kunda jargon nafaqat og'zaki muloqot, balki samarali vosita badiiy ifodadir. Hozirgi zamon adabiyotida bu so'zlar atayin metaforalar, sinonimlar, epitetlar bilan birga mazmunni kuchaytirish, o'ziga xos rang berish maqsadida qo'llanadi. Ijtimoiy jargonlar keng tarqalgan so'z va iboralar bo'lib, ular birinchi marta 18- asrda "salon" deb ataladigan zodagonlar doiralarida paydo bo'lgan. Fransuzlarning hamma narsani sevuvchilar va muxlislari ko'pincha bu tilning buzilgan so'zlarini ishlatishgan. Masalan: "zavq" "plaisir" deb atalgan [Anvarova M.: 2019,105b]

Ayni paytda jargonning aniq bir bo'lingan qismi yo'q. Faqat uchta sohani - professional, yoshlar va jinoiy jargonlarni tasniflash mumkin. Biroq, naqshlarni aniqlash va lug'atlarni jamiyatdagi alohida guruhlarining xarakterli terminologiyasidan shartli ravishda ajratish mumkin. Texnik atamalar-bu ma'lum bir professional muhitda ma'lum atamalar yoki tushunchalarni tavsiflash uchun ishlatiladigan lug'atlardan qisqartirilgan yoki birlashtirilgan soddalashtirilgan so'zlar. Ushbu so'zlar texnik ta'riflarning aksariyati uzoq va talaffuz qilish qiyin bo'lganligi yoki ularning ma'nolari zamonaviy rasmiy tilda to'liq yo'qligi sababli paydo bo'lgan. Texnik atamalar deyarli barcha professional tashkilotlarda mavjud. Ularning tilini shakllantirish maxsus jargon qoidalariga bo'ysunmaydi. Biroq, jargon aloqa uchun foydali vosita bo'lib, aloqa ma'lum funktsiyaga ega.

Odatda o'smirlar boshqalar bilan o'zaro munosabatlarida bunday iboralarni ishlatmaydilar ular odatda begona deb da'vo qiladigan va ulardan foydalanishni ma'qullamaydi. O'smir jargonlari tez o'zgarib turadi, chunki odamlar cheklangan vaqt davomida o'smirlar, kattalar, ular begona bo'lib, asta-sekin guruh so'zlari va eski ibora va ma'nolarga vaqt o'tishi bilan sodir bo'lgan.

K.Allan va K.Burridge ma'lumotlariga ko'ra, besh xil jargon turi mavjud. 1). **Fresh and Creative** (yangi va jodkorlik) jargon tilining mutlaqo yangi lug'atga, norasmiy xilma-xillikka ega ekanligini anglatadi. Ba'zi so'zlar allaqachon tanish bo'lgan jargon bo'lishi mumkin, chunki odamlar buni anglamaydi. Sabablari: nega bu jaranglar bizning ongimizga tanish bo'lib qoladi, chunki bu jaranglar uzoq vaqt oldin paydo bo'lgan chunki jargon allaqachon paydo bo'lgan. Misol - *awesome* jargon so'zi. Ajoyib (adj). Biz nimanidir ajoyib yoki hayratlanarli deb o'ylashimiz uchun ishlatiladi. 2). **Compounding** (Murakkablik) o'sha jargonni bildiradi. Ikki yoki undan ortiq so'zdan tuzilgan til, unda so'zlar o'zaro bog'liq bo'lmagan denotativ ma'no. Misol - katta qurol. Bu kuchli odam degan ma'noni anglatadi. 3). **Imitative** (taqlid) taqlid qiluvchi yoki standart inglizcha so'zdan olingan jarangli so'zni anglatadi turli

ma'nodagi yoki ikki xil so'zlarni birlashtirgan standart inglizcha so'zlar. 4). **Acronym** (qisqartma) har bir so'zning birinchi harflaridan so'zlarning natijasi bo'yicha tuzilgan jargon turi ibora yoki bu tur so'z yoki bo'g'in guruhidan bosh harflar bilan yasaladi. The misol LOL. U 1991 yil atrofida AQSHda "baland ovozda kulish" ma'nosida internet stenografiyasi sifatida ishlatiladi. Bu "*borish*" iborasidan olingan jarangli so'zdir. Jargon "*gonna*" so'zi odatda dunyodagi deyarli barcha odamlar tomonidan qo'llaniladi. 5). **Clipping** (qirqim) - ba'zi qismlarini o'chirish yo'li bilan qilingan jargonlarning xilma-xillaridan biri uzunroq so'z bir xil ma'noda qisqaroq shaklga aylanadi. Bundan tashqari, kesish shakli emas rasmiy suhbatda foydalanish uchun mos. Misol uchun imtihon so'zidan foydalanish imtihon. Bundan tashqari, odamlar muloqotda jargondan foydalanishining sabablari bor. jargon kabi ma'lum bir sub-ijtimoiy guruhning o'ziga xosligini ifodalashi mumkin, chunki u ajoyib, Bu hammaga yoqadigan modaga o'xshaydi va u ko'pincha odamlar tomonidan qo'llaniladi. Jargon odatda yoshlarning yuragi tomonidan yillar davomida qabul qilinadi, bu maqsad faqat o'yin-kulgi uchun.[K. Allan, and K.Burridge.:2000. 66b]

B.Partidge fikriga ko'ra, odamlarning jargon tilidan foydalanish sabablari shunchaki o'yin-kulgida, hursandchilikda, o'zgacha bo'lishda, (buni qo'shiqlar yoki she'rlardan topish mumkin), shubhasiz hibsga olish, hatto hayratlanarli, qisqa va ixcham bo'lish uchun tilni boyitish uchun yangi so'zlarni ixtiro qilish, aniqlik atmosferasini berish idealistik, yaqinlik va uzoqdan qarama-qarshilik, jiddiyligini kamaytirish uchun suhbat, yuqori jamoatchilikni qiziqtirish uchun (buni bolalar otalariga nisbatan ishlatadigan jargonlardan ko'rish mumkin); ijtimoiy aloqani osonlashtirish uchun, do'stona munosabatda bo'lish uchun ma'lum bir guruhga mansubligini ko'rsatadi, birovga tegishli emasligini ko'rsatish yoki isbotlash ma'lum bir guruhga, yashirin bo'lish, atrofdagilar (bolalar, talabalar, oshiq, siyosiy a'zolar, bosh ko'rsatkichlar).

Jargondan foydalanish til evolyutsiyasi va til o'zgarishini o'rganish nuqtai nazaridan tilshunoslikka bir qancha muhim ta'sir ko'rsatadi. Tilshunoslar tilning qanday o'zgarishini, uning turli ijtimoiy kontekstlarda qanday ishlashini va kengroq ijtimoiy tendentsiyalarni qanday aks ettirishini tushunish uchun jargonlarni o'rganadilar. Bu yerda jargonning tilshunoslikka ba'zi asosiy ta'siri keltirilgan:

Til evolyutsiyasi va innovatsiyasi: Jargonlar (Slang) ko'pincha til innovatsiyasining harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. U kengroq tilga yangi so'zlar, iboralar va iboralarni kiritishi mumkin, ularning ba'zilari vaqt o'tishi bilan asosiy oqimga aylanishi va hatto rasmiy lug'atlarga kirishi mumkin. Masalan:

Neologizmlar: Slang butunlay yangi so'zlarni yaratishi yoki mavjudlarini qayta kontekstallashtirishi mumkin. Misol uchun, "selfie", "emoji" yoki "heshteg" kabi

atamalar bir vaqtlar jargon hisoblangan, ammo hozir yozma va og'zaki tilda keng qabul qilinadi.

Semantik siljish: Jargonlar (Slang) ham mavjud so'zlarning ma'nosini o'zgartirishi mumkin. Misol uchun, "*cool*" (*salqin*) so'zi birinchi navbatda haroratni tavsiflash uchun ishlatilgan, ammo hozir ma'qullash yoki hayratni bildirish uchun ishlatiladi. Tilshunoslar ko'pincha tilning doimiy rivojlanishini tushunish uchun jargonlarning kelib chiqishi va tarqalishini kuzatib boradilar. Ushbu yangiliklar madaniy va ijtimoiy amaliyotlardagi o'zgarishlarni ham ko'rsatishi mumkin.

Ingliz tilida yoshlar o'rtasida eng ko'p qo'llaniladigan jargonlar quyidagilar:

Low-Key - added to a feeling or desire to downplay it; [Collinsdictionary] *low-key* – xis-tuyg'u qo'shish yoki uni kamaytirishga bo'lgan xohish ma'nosini biladiradi (masalan: "Men aqldan ozganman").

Preppy or preppie (*'prepi*) informal. adjective. - characteristic of or denoting a fashion style of neat, understated, and often expensive clothe young but classic, suggesting that the wearer is well off, upper class, and conservative. [Collinsdictionary] *Preppy* - klassik toza kiyim, bejirim va ko'pincha qimmat moda uslubiga xos bo'lgan yoki uni ifodalovchi kiyim kiyuvchining yaxshi ta'minlangan, yuqori sinf va konservativ ekanligini ko'rsatadi.

Sigma - (modifier) informal- denoting a high-achieving individual who pursues his or her own goals rather than being part of a society. [Collinsdictionary] *Sigma*- jamiyatning bir qismi bo'lishdan ko'ra o'z maqsadlariga intiladigan yuqori yutuqli shaxsni anglatadi

O'zbek tilida yoshlar o'rtasida eng ko'p qo'llaniladigan jargonlar quyidagilar:

Sindirding - qoyil qilib bajarding; biror-bir ishni muvaffaqiyatli bajarish; [Ro'zmetova.A.:2022]

Uxlatdi - aldadi; yolg'on- yashik gaplarga, va'dalarga ishontirib ketish; [Ro'zmetova.A.:2022]

User–foydalanuvchi; zamonaviy yoshlar o'rtasida ijtimoiy tarmoqlarda foydalanuvchilarga nisbatan ishlatiladi; [Ro'zmetova.A.:2022]

G'isht -xunuk;ko'proq qizlar orasida tashqi ko'rinishi go'zal bo'lmaganlarga nisbatan ishlatiladi. [Ro'zmetova.A.:2022]

Xulosa o'rnida shuni keltirish joizki, jargonlar suhbat jarayonida samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Ba'zi jargon so'zlar yoki iboralar murakkab his-tuyg'ular yoki vaziyatlarni bitta atamaga yig'ish orqali g'oyalarni tezroq muloqotga moslashtirishga imkon beradi. Qo'shimcha ravishta rasmiyatchilikni yumshatadi, ya'ni ba'zi sharoitlarda rasmiy tildan foydalanish uzoqroq ko'rinishi mumkin. Jargon (slang) yanada tasodifiy va qulay tarzda muloqot qilish usulini ta'minlaydi, bu esa o'zaro ta'sirlarni yanada haqiqiy his qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Anabibi Ro‘zmetova, Zamonaviy slenglar; 2022
2. Anvarova Madinaxon .“O‘ZBEK TILIGA JARGON SO‘ZLARNING O‘ZLASHUVI”, Universal Publishings,2019
3. Collinsdictionary
4. K. Allan, and K.Burridge, Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language. New York: Cambridge University Press, 2000
5. O‘zME. Birinchi jild.Davlat ilmiy nashriyoti, Toshkent, 2000